

Ohjauksen kehittämishankkeita ja käytänteitä

ISSN 1796-4717

Jyväskylän yliopisto
Kasvatustieteiden tiedekunta
Opettajankoulutuslaitos

Ohjauksen kehittämishankkeita ja käytänteitä

**RYHMÄOHJAUSMATERIAALIN KEHITTÄMISHANKE
FORSSAN YHTEISLYSEOSSA**

Sari Wälmä

2005

**Jyväskylän yliopisto
Kasvatustieteiden tiedekunta
Opettajankoulutuslaitos**

Wälkä, Sari

Ryhmäohjausmateriaalin kehittämishanke Forssan yhteislyseossa.

Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Opettajankoulutuslaitos.

Ohjauksen Koulutus ja Tutkimus, 2005, 33 s.

Ohjauksen kehittämishankkeita ja käytänteitä.

TIIVISTELMÄ

Forssan yhteislyseossa toteutettiin lukuvuonna 2004-2005 ryhmäohjausmateriaalin kehittämishanke. Hanke toteutettiin toimintatutkimuksen tapaan. Kehitystyö pohjautui sekä opiskelijoille ja opettajille tehtyyn kyselytutkimukseen ryhmäohjauksen ongelmakohdista että teoreettiseen tietoon ryhmistä ja niiden ohjaamisesta. Keskeisiä näkökulmia kehittämistyössä olivat mm. turvallisen ilmapiirin sekä hyvän pedagogisen suhteen luominen ohjaajan ja ohjattavien välille. Tavoitteena oli opiskelijoiden kehitystasoon ja elämäntilanteeseen sopivia kysymyksiä sisältävän materiaalin kehittäminen. Aihepiireissä korostuivat eri tyyppiset asiat: ensimmäistä vuotta opiskelevien materiaali koostui lähinnä lukio-opiskeluun liittyvistä asioista kuten opiskelutekniikasta sekä koulun käytänteisiin ohjaamisesta. Toista vuotta opiskelevien materiaalissa keskeisiä asioita olivat ylioppilastutkintoon liittyvät asiat sekä erilaiset työelämään ja vapaa-aikaan liittyvät keskusteluteemat. Abituriienttien materiaalissa keskeisiä asioita olivat edelleen ylioppilaskirjoituksiin liittyvät asiat sekä stressinhallinta. Materiaalin kehitystyö jatkuu tulevina lukuvuosina.

Asiasanat: opinto-ohjaus, ryhmät

Wälmä, Sari

A development project of material to be used in tutorials in the Upper Secondary School of Forssa.

Jyväskylä: The University of Jyväskylä. Department of teacher training.

Education and research in student counselling, 2005, 33 p.

Development projects and policies in student guidance.

ABSTRACT

During the school year of 2004-2005 a development project of material to be used in tutorials was carried out in the Upper Secondary School of Forssa. This project was carried out in the form of an educational action research. An attitude survey of the dilemmas in tutorials addressed to the teaching staff and their students along with the theoretical knowledge of the tutorial groups and their guidance served as a basis for the development work. Essential aspects in the development work were as follows: the tutor should create a safe atmosphere and a good pedagogic relationship with his tutorial group. The purpose of the development work was to create material which is suitable for the students given their maturity and life situations. The themes reflected different matters: the material for the first-year students consisted mainly of topics related to studies in the Upper Secondary School such as learning methods and how to initiate the students into the school policies. The material for the second-year students dealt with such fundamental matters as the Matriculation Exams (national exams) with their practices as well as different tutorial themes about working life and leisure. The material for the school-leavers' tutorials emphasized further the topics of the Matriculation Exams and individual stress-control. The development work will be continued in the school years to come.

Keywords: counselling, Upper Secondary School, tutorials

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO	6
2	RYHMÄOHJAUS OHJAUSTAPANA	7
2.1	Onko kyse ryhmästä?	7
2.2	Mitä on ryhmäohjaus?	8
2.3	Ryhmän turvallisuus	9
2.4	Minkälainen on hyvä ryhmäohjaaja?.....	10
2.5	Ryhmäohjauksen aihepiirit	12
3	RYHMÄOHJAUS FORSSAN YHTEISLYSEOSSA	14
4	OPISKELIJOIDEN PALAUTTEET	15
5	OPETTAJIEN NÄKÖKULMIA RYHMÄOHJAUKSEEN	19
6	RYHMÄOHJAUSMATERIAALIN KEHITTÄMINEN.....	22
6.1	Aloituspalaveri	22
6.2	Ryhmäohjausmateriaalin sisällön kehitystyö	23
7	POHDINTAA.....	26
	LÄHTEET	28
	LIITTEET	29

1 JOHDANTO

Tässä käsitelty kehittämishanke on Forssan yhteislyseossa (lukio) lukuvuonna 2004-2005 aloitettu ryhmäohjausmateriaalin kehittäminen. Kehittämishankkeen aiheen valinta on tehty siltä pohjalta, että siitä olisi konkreettista hyötyä omalle oppilaitokselle. Ryhmäohjaus kokonaisuudessaan on lukiossamme asia, joka ei toimi tällä hetkellä ideaalilla tavalla. Syitä tähän käsitellään osittain tässä työssä. Lisäksi kehittämishankkeen keskeisenä tavoitteena on saada aikaan sellainen ryhmäohjausmateriaali, jota ryhmäohjaajat voisivat käyttää omassa työssään - sekä helpottamassa että tehostamassa ohjausta.

Kehittämishanke on toteutettu toimintatutkimuksen tapaan. Toimintatutkimukselle ei ole olemassa yhtä, kaikkien hyväksymää määritelmää. Se ei liioin ole muutenkaan yhtenäinen tutkimustraditio selkeästi erillään kaikista muista kvalitatiivisista lähestymistavoista. (Syrjälä 1995.) Toimintatutkimusta voidaan kuitenkin pitää yleisnimityksenä lähestymistavoille, joissa tutkija yhdessä kohdeyhteisön kanssa pyrkii ratkaisemaan yhdessä määriteltyjä ongelmia. Keskeistä on saada prosessiin mukaan ne ihmiset, joiden toimintaan pyritään vaikuttamaan positiivisella tavalla – niin heidän itsensä kuin toimintaympäristönkin kannalta. Tutkija ei siis ole vain ulkopuolinen tarkkailija, vaan aktiivinen osallistuja, joka toimii tiiviissä vuorovaikutuksessa kohdeyhteisönsä kanssa. Viimekädessä tutkijan tehtävänä on auttaa tutkimukseen osallistujia oppimaan reflektoimaan ja arvioimaan tehokkaammin omaa toimintaansa ja sen vaikutuksia. Olennaista on, että tutkimuksen tavoitteet ovat yhdessä sovittuja ja että niihin myös sitouduttaisiin. (Eskola & Suoranta 1999; Aaltola & Valli 2001.)

Toimintatutkimuksen etenemistä kuvataan usein toisaalta syklisellä, toisaalta spiraalimaisella mallilla, jossa vaihtelevat suunnittelun, toiminnan, havainnoinnin ja reflektoinnin vaiheet. (kts. esim. Syrjälä 1995; Aaltola & Valli 2001). Tosin tällaisia malleja on kritisoitu niiden jonkin asteisen teennäisyyden vuoksi. Faktisesti em. vaiheet ovat usein samanaikaisia. Siitä huolimatta olennaiseksi seikaksi jää, että kyse on prosessiluonteisesta toiminnasta, jonka ei periaatteessa pitäisi missään vaiheessa varsinaisesti päättyä, vaan reflektion ja kehityksen tulisi jatkua. (Aaltola & Valli 2001.)

Opettajilta on perinteisesti odotettu, että he virkansa hoitamisen ohella jatkuvasti myös kehittävät omaa työtään. Tavoitteena on ollut parantaa koulua toimintaympäristönä. Lisäksi kyse on opettajan omasta ammatillisesta kasvusta. Toimintatutkimuksen tekijä voi joskus tukea tällaista ammatillista kehitysprosessia. (Syrjälä 1995.) Kuitenkin varsinaisen interventioajankohdan jälkeen jää osallistuneiden opettajien omalle vastuulle, että he jatkavat itsereflektiota ja ammattitaitonsa kehittämistä.

2 RYHMÄOHJAUS OHJAUSTAPANA

Ryhmäohjaus on käsite, jonka voi määritellä useammallakin tavalla riippuen kontekstista. Lukiossa kuitenkin tapahtuu opinto-ohjausnimikkeeseen alle kuuluvaa ryhmämuotoista ohjaamista lähinnä kahdessa merkityksessä: samanlaisen ohjaustarpeen omaavista opiskelijoista koottua pienryhmäohjausta sekä kokonaisen ryhmän (ent. luokan) ryhmäohjausta. Ohjaajina voivat toimia, aina tilanteen mukaan, joko nimetyt ryhmäohjaajat tai opiskelijatutorit sekä tarvittaessa joskus myös opinto-ohjaajat ja / tai apulaisrehtori.

2.1 Onko kyse ryhmästä?

Käsite ryhmäohjaus sisältää implisiittisesti ajatuksen siitä, että ohjattavana on nimenomaisesti *ryhmä*. Mikä sitten on ryhmä? Onko esim. lukiossa luokkamuotoisessa ryhmäohjauksessa ohjattavana määritelmällisesti ryhmä?

Sosiaalipsykologiassa ryhmä määritellään siten, että siinä toteutuvat vähintään seuraavat neljä tunnusmerkkiä: 1) Siinä kaksi ihmistä tai useampi ihminen on sosiaalisessa vuorovaikutuksessa keskenään. He siis vaikuttavat toisiinsa jollain tavalla, joko verbaalisesti tai nonverbaalisesti. 2) Ryhmässä on pysyvä rakenne, vaikka sen jäsenet jossain määrin vaihtuisivatkin, sillä olennaista on ryhmänjäsenten yhdessä oleminen sekä yhteistoiminta. 3) Ryhmän jäsenillä on yhteiset intressit tai yhteinen päämäärä. Tällöin jäsenet myös voivat edistää toistensa päämäärien saavuttamista. 4) Ryhmän jäsenten tuntevat kuuluvansa ryhmään. He myös tietävät, ketkä muut ryhmään kuuluvat ja tunnistavat heidät. (Greenberg & Baron 2000.) Viidentenä kriteerinä mainitaan joskus, että lisäksi ryhmän jäsenet sovittavat yhteen ja ohjaavat toimintaansa saavuttaakseen yhteiset tavoitteensa (Lahikainen & Pirttilä-Backman 1996; kts. myös Ruponen, Nummenmaa & Koivuluhta 2000).

Ihmisillä on yleensä samantyyppisiä motiiveja ryhmään, niin muodolliseen kuin epämuodolliseenkin, liittymiselle. Tällaisia ovat esim. yhteisten kiinnostusten äärelle kokoontuminen (esim. shakkikerho), turvallisuudentunteen saavuttaminen, sosiaalisten tarpeiden tyydyttäminen sekä tarve saada positiivista huomiota osakseen (Greenberg & Baron 2000). Olivatpa motiivit mitkä tahansa, on muodostunut teoria siitä, miten ryhmä käy läpi eri viisi eri kehitysvaihetta: 1) Muotoutumisvaiheessa ryhmän jäsenet tutustuvat toisiinsa ja sopivat perussäännöt työskentelylle ja kanssakäymiselle. Ihmiset ovat alussa hieman jännittyneitä, kun eivät heti tiedä, miten toimia ja onko ryhmän jäsenyydestä heille hyötyä. Ohjaajalla on tässä vaiheessa merkitystä etenkin jännityksen tai ahdistuksen lievittäjänä. Kun kaikki kokevat itsensä ryhmän jäseniksi, siirrytään 2) kuohuntavaiheeseen, jossa jäsenet saattavat vastustaa ryhmän ohjaajaa sekä selvittelevät keskinäisiä välejään. Ryhmän toimintakyvyn saavuttamiseksi nämä negatiivisetkin tunteet on käsiteltävä. 3) Normittamisvaiheessa ryhmän koheesio vahvistuu ja ryhmäjäsenyys ja keskinäiset positiiviset tunteet vahvistuvat. Yhteisen tavoitteen ja sovittujen toimintatapojen löytäminen koetaan tärkeiksi. 4) Toteuttamisvaiheessa jäsenyys- ja johtajuuskysymykset on ratkaistu ja ryhmä voi keskittää huomionsa ja voimavaransa tehtävän täysipainoiseen suorittamiseen. 5) Lopettamisvaihe saavutetaan, kun ryhmän tavoitteet on saavutettu eikä ryhmälle ole enää tarvetta. Lopetus voi

tapahtua joko äkillisesti tai asteittaisena hiipumisena. (Greenberg & Baron 2000.) Etenkin pitkäaikaisen ryhmän loppumista helpotetaan tyyppillisesti jonkinlaisin rituaalein.

Edellä olevia määritelmiä mittarina käyttäen voitaisiin kysyä, että onko lukion perusopetusryhmä ryhmä sanan varsinaisessa merkityksessä. Ryhmän koon puolesta kyse olisi määritelmällisesti suuresta ryhmästä. Ryhmän opiskelijoilla on kyllä yhteinen tavoite eli lukion päättötodistuksen saaminen sekä ylioppilaskirjoituksista selviäminen, mutta he eivät ole kovinkaan riippuvaisia toisistaan nuo päämäärät saavuttaakseen. He myös tietävät, ketkä ryhmään kuuluvat, mutta he eivät yleensä ole ainakaan kovin läheisessä vuorovaikutuksessa kaikkien ryhmänsä jäsenten kanssa, vaikka toisaalta he kyllä vaikuttavat osaltaan ryhmän dynamiikkaan ja sikäli myös sen toimintaan. Rakenteeltaan ryhmä on suhteellisen pysyvä, mutta se on tiiviimmin yhdessä lähinnä ensimmäisen opiskeluvuoden aikana, jolloin meidän koulussamme pakolliset kurssit on suoritettava pääsääntöisesti oman ryhmänsä kanssa (piiloluokallisuutta siis on). Ja vaikka opiskelijat ovat hyvin selvillä, mihin ryhmään (vuosi ja kirjain) he kuuluvat, niin kaikilla ryhmillä ei todellisuudessa ole vahvaa ryhmähenkeä eivätkä opiskelijat yleensä luo omaan ryhmäänsä erityisiä, vahvoja tunnesiteitä.

Koska opiskelijat tulevat lukioomme yleensä vähintään viidestä yläkoulusta eivätkä tunne entuudestaan kaikkia ryhmänsä jäseniä, ryhmän kehityksen teorian vaiheet ovat havaittavissa varmasti jossain määrin. Jokaisen on löydettävä oma roolinsa ja asemansa ryhmässään ensimmäisen vuoden aikaisten yhteisten oppituntien aikana. Kuitenkin ryhmän koheesiota rikkoo jossain määrin se, että opiskelijat opiskelevat alusta lähtien myös sekaryhmissä syventävien ja soveltavien kurssien puitteissa. Näin heillä ei ole niin kiinteää ryhmää kuin vanhassa luokallisessa lukiossa vielä oli.

Osaltaan lukioimme ryhmien "me-hengen" vähyyteen voi vaikuttaa myös se, että ryhmäohjaus tapahtuu nykyisin niin lyhyessä ajassa, että se ei ole omiaan vahvistamaan ryhmän koheesiota. Se vaatisi entistä enemmän yhdessä tekemistä sekä suurempaa riippuvuutta muista ryhmän jäsenistä. Kehittämishankkeena tehdyssä ryhmäohjausmateriaalissa ei kuitenkaan vielä ratkaista tätä ongelmaa, sillä se vaatisi ryhmäohjauksen perusteellisempaa kehittämistä.

2.2 Mitä on ryhmäohjaus?

R. Vance Peavyn (1999) mukaan ryhmäohjauksessa olennaisinta on, että osallistujat saisivat sekä tehdä minuuttaan vahvistavia ja konstruktivistista identiteettiään lujittavia tehtäviä että käydä demokraattisia keskusteluja, jotka edistäisivät heidän kykyään tehdä elämäänsä koskevia suunnitelmia, päätöksiä ja eettisiä ratkaisuja. Optimaalinen ryhmäohjaus on siis yksilön identiteettiä konstruoivaa ja tukevaa sekä sosiaalisissa tilanteissa pärjäämistä edistävää mielekästä toimintaa.

Ryhmäohjauksessa on huomioitava jokaisen ryhmän oma uniikki dynamiikkansa ja tavoitteensa. Lisäksi jokaisella ryhmän jäsenellä on omat tavoitteensa ja toimintamallinsa. Siksi konstruktivismiin hengessäkin toimivilla ryhmillä on oltava sääntönsä. Ryhmän ohjaajan on huolehdittava, että jokainen saa puheenvuoron, jota kaikki kunnioittavat ja kuuntelevat. Ryhmän jäsenten on tunnettava toisensa nimeltä. Ohjaaja ei saa piiloutua ammattiterminologian taakse, vaan hänen on käytettävä kieltä, jota kaikki varmasti ymmärtävät. Tämä on tärkeää, koska minuus on sosiaalisesti konstruoitu ja oikeanlaisen kielen avulla voidaan edesauttaa ohjattavan minuuden

positiivista rakentamista sekä hänen mahdolluuksiensa ja toimintakykynsä hahmottamista. Mikäli ryhmässä puolestaan ilmenee haitallista käyttäytymistä, siihen on puututtava ensin keskustelemalla, mutta tarvittaessa jopa ryhmästä poistamalla. Ohjaajan on huolehdittava, että kaikki ryhmän jäsenet ovat aina selvillä siitä, missä kokoonnutaan ja koska. Ohjaajan oman toiminnan avainsanoja ovat demokraattisuus, emotionaalinen turvallisuus sekä viestintä- ja työskentelytaitojen edistäminen. Näillä kaikilla on ratkaiseva rooli ryhmän tarkoituksenmukaisen toiminnan edistämisen kannalta. (Peavy 1999.)

Ruponen ym. (2000) määrittelevät ryhmäohjauksen väljästi yleisnimikkeeksi erilaiselle ryhmässä tapahtuvalle toiminnalle. Tämän määritelmän mukaan myös koulumme lyhyet, informatiiviset ryhmäohjaustuokiotkin ovat ryhmäohjausta. Kansainvälisessä kirjallisuudessa ryhmäohjaus löytyy jatkumolta ryhmäpsykoterapia - neuvonta. Siinä, missä neuvonta on kognitiivispainotteista, ryhmäohjaus painottuu emootioihin, ajatuksiin ja toimintaan, kun taas ryhmäpsykoterapiassa keskitytään persoonallisuuden eri aspekteihin. Rajanveto näiden välillä on kuitenkin häilyvää. Yleensä ryhmäohjaus on ajallisesti pitkäkestoista ja sen kohderyhmä on tietty pienehkö ryhmä, joka myös selvästi täyttää em. ryhmän määritelmän.

Ryhmäohjaus voidaan nähdä myös pedagogisena toimintana, jossa tarkoituksena on saada ohjattavat tulemaan tietoisiksi toimintatavoistaan ja tunteistaan sekä omaksumaan uusia mielekkäitä ajatus- ja toimintamalleja - siis oppimaan. Tämä edellyttää ohjattavalta sitoutumista aktiiviseen oppimisprosessiin. Ohjaaja voi edistää tätä prosessia tarjoamalla ohjattaville oppimista edistäviä tehtäviä, joissa ohjattavat hyödyntävät myös aiempia tietojaan ja taitojaan. Hyvät tehtävät ovat sellaisia, että ne ovat mielekkäitä ja ne mahdollistavat uusia kokemuksia, tietoja ja taitoja. Ohjausprosessin onnistuminen edellyttää luonnollisesti myös positiivista ja turvallista ilmapiiriä. (Ruponen, Nummenmaa & Koivuluhta 2000.)

2.3 Ryhmän turvallisuus

Ryhmän toimivuus ei koskaan ole itsestään selvä asia, sillä sen prosessiin ja dynamiikkaa vaikuttaa niin monta tekijää. Ryhmän perustehtävä ja tavoite määrittävät osaltaan ryhmän muotoutumista. Yksikään ryhmä ei koskaan toimi tyhjiössä, vaan siihen vaikuttavat sekä fyysiset että sosiaaliset ympäristötekijät sekä ryhmän mahdollinen asema osana suurempaa systeemiä. Merkittävä tekijä on myös ryhmäkoko sekä sen jäsenten erilaisuus. (Niemistö 1999.) Lukioon sovellettuna ohjattavat ryhmät siis voivat olla monenlaisia, sillä vaikka ryhmien tarkoitukset ja ympäristötekijät ovat suunnilleen samat, ryhmän jäsenten erilaisuus ja sisäiset valtasuhteet ja roolit voivat vaikuttaa ratkaisevasti siihen, miten hyvin tai huonosti ryhmä toimii ja miten sen jäsenet voivat.

Ryhmän jäsenten psyykinen hyvinvointi onkin pitkälti sidoksissa siihen, miten turvallisiksi he omassa ryhmässään olonsa voivat tuntea. Ryhmän turvalliseksi kokeminen puolestaan mahdollistaa jäsenten välisen avoimen kommunikaation ja uskalluksen olla oma itsensä, tuoda esiin kokemuksiaan, ajatuksiaan ja tunteuksiaan. Tämä puolestaan on oppimisen kannalta tärkeää, sillä ihminen käyttää kehitysprosessissaan eräänlaisena peilinä vertaisryhmänsä jäseniä. Lisäksi heistä saa ihanteellisessa tapauksessa paljon positiivista tukea ja vahvistusta. Siksi turvallinen ryhmä on tärkeä asia.

Turvallisuus voidaan tässä yhteydessä määritellä tilaksi, jossa on mahdollisimman vähän tekijöitä, jotka uhkaavat ihmisen minuutta aiheuttaen hänelle pelon, häpeän, syyllisyyden tai arvottomuuden tunnetta. Kysymys on perimmältään hyväksytyksi tulemisesta omassa ryhmässään. Aallon (2000) mukaan ihmisen tosiasiallinen turvallisuus koostuu viidestä osatekijästä: luottamuksesta, hyväksynnästä, avoimuudesta, tuen antamisesta sekä sitoutumisesta. Luottamus tarkoittaa sekä luottamista toiseen ihmiseen että luotettavaksi osoittautumista, sitä, että yksilö uskaltaa altistua fyysiselle tai psyykkiselle haavoittumiselle suhteessa muihin ryhmänsä jäseniin. Mitä aremmista aiheista keskusteltaessa yksilö havaitsee muiden jäsenten hyväksynnän, sitä turvallisemmaksi hän voi olonsa tuntea. On siis uskallettava olla avoin ja ilmaista itseään. Tärkeää on, että ryhmän jäsenet viestivät toisilleen uskovansa toistensa mahdollisuuksiin selviytyä haasteista, mikä puolestaan voi vaatia ryhmän jäseniltä halukuutta yhteistyöhön, jotta yhteisiä - ja varmasti yksilöllisiäkin - tavoitteita saavutettaisiin.

Ihanteellinen, turvallinen ryhmä siis mahdollistaa jäsentensä parhaiden puolien esiintuomisen. Toisaalta siinä uskaltaa myös tuoda esiin ns. heikkojakin piirteitä (jotka usein ovat vielä useammalle yhteisiä) ja näin saa olla juuri sellainen kuin on. Kun ryhmä hyväksyy yksilössä erilaisia piirteitä, ne tulevat itselleenkin helpommin hyväksyttäviksi ja vapauttavat yksilöä näin turhista rooleista ja defensesseistä. Turvallinen ilmapiiri myös antaa ryhmän jäsenille rohkeutta kokeilla rajojaan ja löytää itsestään sellaisia ulottuvuuksia ja ominaisuuksia, joita he eivät edes tienneet itsellään olevan. Näin he voivat saada elämänsä hallintaan uusia keinoja ja nähdä itsessään uusia vahvuuksia, jotka auttavat luomaan positiivisia visioita omasta tulevaisuudestaan. Kun oma tilanne ja elämä näyttävät valoisilta, on yksilön helpompi ajatella myös muiden ihmisten parasta, kun kaikki energia ei mene psyykkiseen tasapainoon pyrkimiseen. (Aalto 2000.)

2.4 Minkälainen on hyvä ryhmäohjaaja?

Kysymys ryhmän turvallisuuden luomisesta koskee olennaisesti myös ryhmäohjaajaa. Ohjaaja luo ryhmäänsä turvallisuutta omalla olemuksellaan ja toiminnallaan. Hänellä on oltava turvallinen suhde itseensä, sillä se heijastuu ryhmään. Toisin sanoen ohjaajan turvattomuus asettaa helposti rajat ryhmän turvallisuuden kasvulle. Ryhmän turvallisuuden kehittymistä voidaan edesauttaa esim. tekemällä erilaisia toiminta-, vaitiolo-, luottamus- ja vuorovaikutussopimuksia, joilla määritellään ryhmän ja sen jäsenten toiminnan sääntöjä. Ohjaajan on kyettävä positiiviseen vuorovaikutukseen paitsi ryhmän, myös itsensä kanssa. Tämä tarkoittaa tietoisuutta omista tunteista, tarpeista, arvoista, moraalista, mielipiteistä ja muistakin persoonansa eri ulottuvuuksista. Ohjaajan on kyettävä olemaan eri mieltä asioista ja sallittava se myös ryhmänsä jäsenille. Lisäksi hänen on myönnettävä omat virheensä samoin kuin onnistumisensaakin. Ohjaajan on haluttava kuunnella, mitä toinen ihminen ajattelee ja millä perusteella. Hänen on niinkään helpotettava ryhmänsä jäsenen paha oloa ja toisaalta myös osallistuttava hänen hyvään oloonsa. Toisaalta hänen olisi myös kyettävä tunnistamaan ja ilmaisemaan oman pahan olonsa ja käsittelemään sitä ryhmässään. Lopuksi ohjaajan tulee myös osata antaa ja vastaanottaa sekä myönteistä että korjaavaa palautetta. (Aalto 2000.) Näiden kaikkien vaatimusten takana kuitenkin viimekädessä on idea, että ohjaaja ei ole ryhmänsä jäsenten yläpuolella, vaan omalla esimerkillään

epätäydellisenä ihmisenä rohkaisee muitakin olemaan rohkeasti mukana pyrkimyksessä saavuttaa jotain positiivista. Kuitenkin on ensiarvoisen tärkeää, että ohjaaja on kaikessa toiminnassaan aito.

Ruponen, Nummenmaa ja Koivuluhta (2000) käsittelevät myös kysymystä, mitä ryhmän johtajuus edellyttää. Heidän mukaansa hyvä ohjaaja ymmärtää ryhmädynamiikan perusasiat sekä omaa taitoja, joilla hän pystyy edesauttamaan ryhmän toimintaa ja siihen sitoutumista. Tämä tapahtuu hieman eri tavoin ryhmän eri kehitysvaiheissa. Alussa painottuu ohjaajan aktiivisuus, aloitteellisuus sekä vuorovaikutuksen edistäminen. Tärkeää on saada ryhmän jäsenet ottamaan vastuuta ryhmän työskentelystä. Kun kaikkien sitouttaminen on onnistunut ja säännöt selvät, vähenee ohjaajan merkitys, kun ryhmä toimii oma-aloitteisemmin.

Ohjaajan tärkeimmät taidot he jakavat reaktiotaidoiksi, vuorovaikutustaidoiksi ja toimintataidoiksi. Reaktiotaitoja ovat aktiivinen kuuntelu, asioiden toistaminen, selventäminen, kokoaminen, tiedon jakaminen sekä empatia - taitoja, jotka ovat korostuneet myös omassa koulutuksessamme. Vuorovaikutustaidoiksi he lukevat ohjattavien tasapuolisen huomioonottamisen, pääasioiden yhdistämisen, ohjattavien välisen vuorovaikutuksen tukemisen, toiminnan rajoittamisen yhteisesti sovituihin säännöihin sekä sen, että ohjaaja huomioi jokaisen ohjattavan näkemyksen esim. ongelmatapauksessa. Toimintataidoilla puolestaan tarkoitetaan sitä, että ohjaaja osaa käyttää tutkivia ja avoimia kysymyksiä, joiden avulla ohjattavien on helpompi reflektoida omaa ajatteluaan. Lisäksi siihen kuuluu kehittynyt empatia, jonka avulla ohjaaja pääsee käsiksi mm. ohjattavien tunteisiin, motiiveihin ja ajatuksiin. Joskus ohjaaja käyttää ohjattavien tietoisuuden avaamiseksi suoraa konfrontaatiota, joskus hän taas tuo keskusteluun mukaan omia relevantteja kokemuksiaan. Hänen tulee reagoida tilanteisiin välittömästi ja tarkoituksenmukaisesti, ja välillä hän voi toimia itse esim. hyvän vuorovaikutuksen mallina. Niinikään ohjaajan tulee observoida ryhmässä tapahtuvaa prosessia ja ottaa puheeksi asiat, joista on syytä keskustella, kuten esim. ryhmän tavoitteet sekä niihin sitoutuminen. (Ruponen, Nummenmaa & Koivuluhta 2000.)

Niemistö (1999) tarkastelee ryhmäohjaajan toimintaa suhteessa ryhmän kehitysvaiheisiin. Hänen mukaansa ohjaajan tulee ryhmän aloitusvaiheessa huomioida oma virittäytymisensä, orientoida ryhmä perustehtävänsä ja ympäristöönsä, sopia säännöistä sekä liittää jäsenet ryhmään. Tätä voisi verrata koulumme tutorien rooliin ensimmäisenä koulupäivänä: uusille opiskelijoille kerrotaan, koska mitään koulussa tapahtuu, missä, miten silloin on toimittava jne. Heitä myös kierrätetään ympäri koulurakennusta ja heidän kanssaan tehdään erilaisia harjoituksia, jotta he tulevat tutuiksi toisilleen ja ryhmäytyminen saadaan käynnistettyä.

Ryhmäohjaajan on ryhmän muodostusvaiheessa rakennettava mukavaa ja turvallista ilmapiiriä. Aloituksen on hyvä olla selkeä ja usein alussa onkin kaikkien lyhyt esittäytyminen. Ryhmän perustehtävä on tehtävä selväksi. Ensimmäisenä haasteena on siis tehdä joukosta ryhmä, mikä tapahtuu käytännössä yksilöllistä vauhtia. Ryhmän kuohuntavaiheessa ohjaajan tehtävänä on säädellä syntyviä konflikteja ja varmistaa, että ne tulevat kunnolla läpikäydyiksi ja ratkaistuiksi. Yhdenmukaisuusvaiheessa ohjaajan tulee edesauttaa pyrkimystä syventää jäsenten keskinäisiä suhteita sekä itseään koskevaa ymmärrystä rohkaisemalla heitä erilaisiin pohdintoihin. Lisäksi ohjaaja selkeyttää tehtyjä johtopäätöksiä. Kaikkineen ohjaajan tehtävä tässä vaiheessa on siis varmistaa, että ryhmän työskentely etenee perustehtävän mukaisesti. Hyvin toimivan ryhmän vaiheessa ohjaaja voi keskittyä avoimuuden ja keskinäisen solidaarisuuden edistämiseen. Ryhmän lopetusvaiheessa jäsenille tulisi mahdollistaa

keskeneräisten asioiden loppuunsaattaminen. Asiaan kuuluu myös palautteen antaminen sekä itsearviointi ja mahdollisesti myös tulevan suunnittelu. (Niemistö 1999.)

2.5 Ryhmäohjauksen aihepiirit

Tamara Davisin (2005) mukaan ryhmäohjaus on luultavasti tehokkain tapa tarjota opiskelijoille suoraa ohjausta. Ryhmä määritellään tässä kontekstissa pienryhmäksi (enintään kahdeksan jäsentä), joka kokoontuu säännöllisesti (yleensä kerran viikossa) keskustelemaan tietystä aiheesta. Ideana on, että opiskelijat saavat itse valita, mihin ryhmään he haluavat osallistua. Tältä osin systeemi poikkeaa radikaalisti lukionne ryhmäohjauksesta, jossa pääsääntöisesti on läsnä koko perusryhmä. Joka tapauksessa, ryhmäohjauksen tavoitteena on auttaa ryhmää sekä sen yksittäisiä jäseniä etenemään kohti asetettua tavoitetta.

Pienryhmäohjauksen etuna Davis (2005) näkee sen, että läsnä on suurempi määrä opiskelijoita. Erityisen sopiviksi ryhmäohjauksen aiheiksi hän katsoo ensinnäkin parannettavissa olevat asiat kuten opiskelu- ja koetaidot, puolensa pitämisen taidot, minäkuvan vahvistamisen sekä sosiaaliset taidot. Toisekseen ryhmäohjaukseen sopii tiettyjen asioiden estämisen taidot, kuten esim. vihan hallinnan opettaminen tai konfliktien ratkaiseminen sekä stressihallintataidot. Kolmanneksi ryhmäohjaukseen sopii tuen antaminen esim. silloin, kun ohjattavalla tapahtuu muutoksia perhesuhteissa tai perheessä ilmenee selviä ongelmia tai kun ohjattavalla on surua. Erityistä tukea voi tarvita myös uusi opiskelija, "erilainen opiskelija" (jolla on esim. oppimisvaikeuksia tai keskittymisvaikeuksia tms.), toisesta kulttuurista tuleva opiskelija tai opiskelija, jolla on päihdeongelma tai joka elää fyysisen uhan alaisena.

Neljänneksi ryhmäohjauksellisia kysymyksiä voivat olla kehitykseen liittyvät asiat kuten esim. identiteetin kehitys, teiniraskaus, erilaiset ikä- ja sukupuolisidonnaiset kysymykset sekä nuorille tyypilliset terveystieteelliset kysymykset. Davisin (2005) mielestä voi myös olla kannattavaa tiedustella opiskelijoilta, heidän vanhemmiltaan sekä opettajilta heidän mielipidettään siitä, mitä asioita ryhmäohjauksessa olisi hyvä käsitellä.

Toisaalta Davis myös ottaa esiin ryhmäohjauksen potentiaalisia haasteita. Joskus muut opettajat saattavat vastustaa ohjausta siksi, että oppilas tai opiskelija on poissa hänen tunneiltaan. Toisaalta kun joku joutuu osallistumaan pienryhmäohjaukseen sinne nimenomaisesti määrättyinä, hän saattaa tuntea itsensä ikään kuin pannaan julistetuksi tai silmätikuksi. Toisaalta hyvän ohjausaiheen käsittelyyn perustettuun pienryhmään voisi olla tulossa liikaakin halukkaita osallistujia. Säännöllisin väliajoin toteutettava ryhmäohjaus taas voi olla sikäli aikataulullinen ongelma, että jos se olisi aina oppituntien aikana, olisi ajankohtaa hieman muunneltava, ettei se olisi aina tietyn oppiaineen tuntien aikana. (Davis 2005.)

Toinen Davisin lyhyesti käsittelemä ryhmäohjauksen muoto on luokkahuoneessa kokonaisuudessaan opetusryhmälle tapahtuva ohjaus eli *classroom guidance* tai *large group guidance*. Lukiossa tällaiselle suurryhmälle (siis perusohjausryhmälle, jossa on n. 25-35 jäsentä) sopivan ohjauksen aihepiireiksi Davis mainitsee jatko-opinto- ja urasuunnitelmat, päättökokeisiin valmistautumisen sekä seuraavan vuoden ainevalintojen tekemisen. Mainittakoon kuitenkin, että kirjassa oletettiin, että ryhmäohjauksesta vastasi ensisijaisesti opinto-ohjaaja ja apuvoimina toimivat niin opettajat kuin opiskelijoiden vanhemmatkin. Muiksi tällaiseen suurryhmäohjaukseen

sopiviksi teemoiksi Davis mainitsee itsensä ja muiden ymmärtämisen edistämisen, empatian kehittämisen, tehokkaiden kommunikaatiotaitojen ja yhteistyötaitojen opettelemisen sekä vastuullisuuteen kasvattamisen. (Davis 2005.)

Vaikka kirjallisuudessa ryhmäohjaus viittaakin yleensä aina pienryhmämuotoisten erityisryhmien (esim. jonkin paheen lopettamiseen keskittyvät tai suoraan terapeutitset ryhmät) ohjaamiseen, niin tietyt yleiset lainalaisuudet kuitenkin ainakin osin sopivat lukiommeikin (suur)ryhmäohjauksen tarkasteluun. Samoin ym. ryhmäohjausaiheetkin ovat temaattisesti ainakin osittain samoja, joita kehittämäämme ryhmäohjausmateriaaliinkin tulee.

3 RYHMÄOHJAUS FORSSAN YHTEISLYSEOSSA

Tällä hetkellä Forssan yhteislyseon ryhmäohjaus tapahtuu pääasiassa lukujärjestyksen mukaisesti perjantaisin klo 10.35-10.50. Ohjaustuokioiden (15 min) pääpaino on ollut viikoittaisen tiedotelehden lukemisessa, johon ei yleensä mene kuin muutama minuutti. Joskus poikkeuksellisesti opiskelijoiden on täytynyt esim. täyttää opiskelijakunnan teettämä kysely tms. Osa ryhmäohjaajista on laatinut omia lomakkeitaan, joiden täyttämisen yhteydessä opiskelijat ovat pohtineet esim. ylioppilaskirjoitusten ainevalintojaan sekä hajauttamissuunnitelmaansa, mutta tämäkin on ollut ryhmäohjaajien omasta aktiivisuudesta kiinni, ovatko itse laatineet tällaisia tai saaneet joltain muulta sellaisen. Joka tapauksessa pääsääntö on ollut, että ryhmäohjausaikaa ei edes kaikessa lyhykäisyydessään olla käytetty kunnolla hyväksi.

Laskennallisesti voi ajatella, että kun lukiossamme on käytössä viisijaksojärjestelmä ja kukin jakso sisältää keskimäärin kuusi ryhmäohjaustuokiota, niin käytössämme on tällä hetkellä 7,5 tuntia ohjausaikaa, joka valtaosaltaan jää käyttämättä tai käytetään suhteellisen tehottomasti. Ryhmäohjauksen toimivuus on sikäläkin tärkeää koulussamme, että meillä ei ole opinto-ohjauksen oppitunteja, vaan käytämme kaikki ohjausresurssit käytännössä henkilökohtaiseen ohjaukseen. Opinto-ohjaajia on kaksi ja ohjattavia ryhmiä on 19 eli kuusi rinnakkaista ryhmää sekä neljännen vuoden opiskelijat, ja nämä ryhmät on jaettu puoliksi (vähän vajaat 300 opiskelijaa per opinto-ohjaaja ja itselläni on tämän lisäksi vielä koko aikuisopetuksen ohjaus.) Niinpä olisi erityisen tärkeää, että ryhmäohjauksessa käsiteltäisiin edes joitakin lukio-opiskelijan opintoihin ja tulevaisuuteen valmistautumiseen liittyviä kysymyksiä sekä ohjattaisiin heitä myös arvioimaan omaa toimintaansa ja sen perusteita.

Itse asiassa lukiossamme tapahtuu pienessä mittakaavassa myös muuta ryhmämuotoista ohjausta. Ensinnäkin apulaisrehtori pitää abiturienteille infotilaisuuden aina ennen ylioppilaskirjoituksia, jotta tietyt perusasiat olisivat kaikille selviä. Vastaavasti hän pitää ensimmäisen ja toisen vuoden opiskelijoille infotilaisuudet kurssivalintoihin liittyen. Sekin on ryhmäohjaustilanne, kun opiskelijat tekevät kurssivalintansa koneelle, sillä läsnä tuolloin ovat - mikäli suinkin mahdollista - sekä apulaisrehtori että molemmat opinto-ohjaajat. Lisäksi ryhmämuotoisia ohjaustilanteita ovat ne tilaisuudet, joissa lukiomme entiset opiskelijat käyvät kertomassa nykyisistä opiskelupaikoistaan sekä niiden tarjoamista mahdollisuuksista ja toisaalta niiden vaatimuksista.

Vaikka ryhmämuotoista ohjausta siis tapahtuu muulloinkin kuin säännöllisissä ryhmäohjaustuokioiden, ne eivät voi korvata säännöllisen ohjauksen merkitystä. Siksi toimivan ryhmäohjausmateriaalin luominen on tärkeää. Sillä voitaisiin saada aikaa hieman jämäkämpää struktuuria ohjaustilanteisiin. Lisäksi käytettävissä oleva aika tulisi paremmin käytetyksi. Toisaalta ohjaustuokion lyhyys (15 minuuttia) on ongelma, sillä se ei mahdollista kovin suuritöistä tehtävää tuokion aikana eikä siinä liioin pysty käymään kovin syvällisiä keskusteluja. Siksi tehtävä materiaalikin on toistaiseksi pyrittävä sopeuttamaan lyhyisiin hetkiin sopivaksi. Toisaalta on aika todennäköistä, että ryhmäohjaustuokio vielä pitenee, ehkä esim. siinä vaiheessa, jos koulussamme siirrytään 75 minuutin oppitunteihin. Mikäli aika pitenee, on ohjausmateriaali muokattava siihen sopivaksi. Tarkoituksena ei liioin ole saada aikaan heti "valmista" materiaalia. Tavoitteena on saada aikaan jokaiselle vuositasolle materiaalia, jota jatkossa voi päivittää ja laajentaa tarpeen ja ryhmäohjaajien aktiivisuuden mukaan.

4 OPISKELIJOIDEN PALAUTTEET

Jotta kehitettävä ryhmäohjausmateriaali olisi mahdollisimman toimiva, informatiivinen ja motivoiva lukiomme opiskelijoiden näkökulmasta, kysyttiin kolmen 03-ryhmän (”toisen vuoden”) opiskelijoiden näkemyksiä ryhmäohjaustuokiosta. (Liite 1) Kysymyksiä oli viisi: 1. Mitä asioita – näin jälkikäteen ajatellen – ryhmäohjauksessa olisi pitänyt mielestäsi käsitellä ensimmäisen vuoden aikana? 2. Mitä haluaisit, että ryhmäohjauksessa käsiteltäisiin nyt toisena vuotena? (esim. tarkemmin yo-kirjoituksia, tenteistä yms.) 3. Mitä oletat, että kaipaisit ryhmäohjaukselta abivuotenasasi? 4. Minkälaisia ryhmäohjaustuokioiden pitäisi mielestäsi olla, jotta niistä olisi teille hyötyä? 5. Onko sinulla muuta asiaa / toiveita kehittämisryhmälle?

Kyselyyn vastasi yhteensä 59 03-ryhmän opiskelijaa. Koska kyselylomakkeita jäi muutamia yli, pyysin myös uskonnon abikertauskurssilla olleita opiskelijoita vastaamaan pareittain tai pienissä ryhmissä samoihin kysymyksiin – tietenkin sillä muutoksella, että toinen kysymys piti ajatella muotoon ”Mitä olisit halunnut, että ryhmäohjauksessa olisi käsitelty toisen vuotena?” Vastauksia tuli näin 10 lisää, eli kaikkiaan opiskelijoiden vastauksia saatiin 69 kappaletta.

TAULUKKO 1 03-ryhmien vastaukset: Mitä olisi pitänyt käsitellä ensimmäisenä vuotena

Mainitut teemat	Mainintojen lukumäärä
Aine-/kurssivalinnat	14
Yo-kirjoitukset (esim. ainereaali, hajauttaminen)	10
Koulun yleiset säännöt	8
Jatko-opintosuunnitelmat	5
Lukiossa opiskelun merkitys	3
Tiedotusasiat	3
Muut asiat	3

Vastauksissa oli selkeitä yhteisiä teemoja. Ensimmäisen vuoden ryhmäohjauksen aiheiksi kaivattiin ensinnäkin asioita, jotka voidaan katsoa osaksi kouluun sosiaalistamisprosessia. Tällaisia ovat mm. sen korostaminen, miten lukio-opinnot eroavat yläkoulun opiskelusta ja että opiskeluun panostaminen kannattaa aloittaa heti. Opiskelijat olivat kaivanneet myös opastusta koulun yleisiin sääntöihin ja tapoihin, kuten kokeisiin liittyvistä asioista sekä mahdollisuudesta suorittaa kursseja itsenäisesti. Joillekin oli myös tutorien toiminnan tarkoitus jäänyt epäselväksi. Toinen tyypillinen kaivattu asiakokonaisuus oli ainevalinnat ja niiden yhteys ylioppilaskirjoituksiin ja jatko-opintomahdollisuuksiin. Tämä on hyvin ymmärrettävä toive etenkin nyt, kun ylioppilaskirjoitukset käyvät läpi asteittaisia muutoksia (pakolliset kirjoitettavat aineet, ainereaalikoe, äidinkielen kokeen muutokset).

Abien vastauksissa ensimmäisen vuoden toiveaiheissa oli niinkään käytännön opiskeluun liittyviä asioita, kuten mitä eri aineiden kurssit sisältävät ja millä ajoituksella kursseja kannattaa opiskella erilaisten hajauttamissuunnitelmien aktualisoituessa. Heitä mietityttivät myös päättöarvosanojen määräytymiseen liittyvät asiat, joiden suhteen merkitystä saattaa olla jo ensimmäisen vuotena suoritettujen kurssien arvosanoilla, etenkin yhden kurssin laajuisesti suoritettujen reaaliaineiden kohdalla. Lisäksi joku oli havainnut, että opiskelutekniikkaan perehtyminen olisi ollut suotavaa jo lukio-opiskelujen alussa.

TAULUKKO 2 03-ryhmien vastaukset: Mitä pitäisi käsitellä toisena vuotena

Mainitut teemat	Mainintojen lukumäärä
Yo-kirjoitukset (yleisiä asioita, ainereali, hajauttaminen)	41
Jatko-opinnot (vaihtoehdot, pääsyvaatimukset)	14
Kurssivalinnat	9
Kirjoituksia edeltävät tentit	3
Opiskelutekniikka, valmistautuminen yo-kirjoituksiin	2
Suoritettujen kurssien määrän tarkistaminen	2

Toisen vuoden toiveteemat olivat myös suhteellisen ennakoitavissa olevia. Ylioppilaskirjoitusten läheneminen näkyy vastauksissa luonnollisesti hyvin selvästi. Ryhmäohjauksessa tulisi käsitellä kaikkia yo-kirjoituksiin liittyviä perusasioita kuten osallistumisoikeuden ehtoja, hajauttamista, korjausaikataulua ja arvosanoja sekä kompensatiomahdollisuuksia. Myös ylioppilaskirjoitusten maksullisuus koettiin mainitsemisen arvoiseksi asiaksi. Lisäksi kaivattiin opastusta ”lukuloman” maksimaaliseksi hyödyntämiseksi. Toisaalta haluttiin myös informaatiota jatkokoulutuspaikkojen pääsyvaatimuksista sekä tietoutta ammateista.

TAULUKKO 3 03-ryhmien vastaukset: Mitä odotetaan käsiteltävän kolmantena vuotena

Mainitut teemat	Mainintojen lukumäärä
Jatko-opinnot	30
Yo-kirjoitukset	20
Opiskelutekniikka	2
Työelämä tietous	1
Tuki ja kannustus	1

Odotukset abivuoden ryhmäohjauksen sisältöjen kannalta ovat hyvin samantapaiset kuin toisen vuoden odotukset olivat. Ylioppilaskirjoituksia pitäisi käsitellä edelleen, samoin jatko-opintoihin liittyvää informaatiota. Muutamassa abiturienttien täyttämässä kyselylomakkeessa mainittiin myös se, että toisaalta ryhmäohjaaja voisi auttaa heitä ”pitämään pään kasassa”, toisaalta pitäisi myös vähän ”potkia takamuksille”. Henkisen tuen tarve ja uskon valaminen abiturientteihin on selvästi tärkeä asia. Edessä ovat tulevaisuuden kannalta kohtuullisen tärkeät ylioppilaskirjoitukset, jotka tosin eivät ratkaise heidän tulevaisuuden mahdollisuuksiaan, mutta helpottavat hyvin mennessään heidän kilpailutilannettaan taisteltaessa jatko-opintopaikoista.

Opiskelijoiden toiveet ovat ymmärrettäviä ja perusteltuja. Käytännössä lähes kaikki kaivattu informaatio on koska tahansa opiskelijan ulottuvilla, sillä asiat, lukuun ottamatta jatko-opiskeluun liittyvää informaatiota, löytyvät heidän jatkuvasti mukanaan pitämässään opinto-oppaassa. Siellä ovat niin koulun säännöt kuin ylioppilaskirjoitusten perusinformaatiokin. Käytännössä he kuitenkin eivät aina osaa tai viitsi lukea tarvitsemaansa informaatiota sieltä, vaan kaipaavat sitä, että ryhmäohjaaja selittää heille samaiset asiat. Toisaalta yhtenä selityksenä tälle ”lukemattomuudelle” voi olla myös ns. infoähky. Opiskelijat joutuvat jatkuvasti tekemisiin suurten tekstimäärien kanssa, eivätkä aina jaksa hakea olennaista informaatiota suuresta tekstimassasta. Toisaalta kyse voi olla siitäkkin, että he edelleen kaipaavat kontaktia aikuiseen ihmiseen ja jonkinlaista huolenpitoa. Luokatonta lukiotahan on kritisoitu siitä, että opiskelijoiden pitää huolehtia

asioista itse, vaikka kaikista ei siihen vielä ole. Kyllä he käytännössä tarvitsevat tukea ja ohjausta esim. opinto-ohjelmansa muutoksia, ylioppilaskirjoitusten hajautussuunnitelmia sekä jatko-opintosuunnitelmia tehdessään. Ehkä heitä pidetään joskus liikaakin aikuisina ja vastuuta edellytetään sen mukaisesti.

TAULUKKO 4 03-ryhmien vastaukset: Minkälaiset ryhmäohjaustuokit olisivat hyödyllisiä

Mainitut teemat	Mainintojen lukumäärä
Nykytilanne hyvä	16
Ei pelkkää tiedottamista	9
Tiedottamista	5
Nykyinen pituus sopiva	5
Pidempi aika	4
Muistiinpanot	3
Eri ajankohta	1

Opiskelijoilta kysyttiin myös, minkälaisia ryhmäohjaustuokioiden tulisi olla ollakseen hyödyllisiä. Vastaukseksi tuli sekä positiivista että negatiivista palautetta. Osan mielestä käytettävissä oleva 15 minuuttia on välillä liian lyhyt aika, osan mielestä taas se aika riittää mainiosti. Mikäli ryhmäohjaus on vain tiedotelehden lukemista, aikaa on liikaakin. Toisaalta opiskelijat myös kritisoivat tiedotelehden lukemista. Osa katsoi, että senhän voi lukea itsekkin info-televisiosta tai ilmoitustaululta. Kritiikkiä tuli myös sen suhteen, että kaikki ryhmäohjaajat eivät ilmeisesti lue tiedotetta etukäteen ja valitse siellä vain omaa ryhmäänsä koskevaa informaatiota, vaan lukevat itselleenkin uutena tekstinä koko paperin läpi. Opiskelijoita turhauttaa myös joutua kuuntelemaan useampaan kertaan samoja asioita. Erityiseksi kritiikin aiheeksi nousi myös ryhmäohjaustuokion ajankohta, perjantaina juuri ennen ruokailua, jolloin opiskelijat ovat väsyneitä ja nälkäisiä. Tällaisissa olosuhteissa on mahdollista saada opiskelijat motivoitumaan ohjaustilanteeseen vain hyvin suunnitellulla ja relevanttia asiaa sisältävällä ryhmäohjauksella.

Abiturienttien vastaukset erosivat hieman toisen vuositasen opiskelijoiden vastauksista, lukuun ottamatta ryhmäohjaustuokion nykyisen ajankohdan kritiikkiä. Kynnys on ollut korkeampi jäädä kyselemään ryhmäohjaajalta lisää asioista, kun on ollut kiire syömään. Jotkut kaipasivat pidempää ja informatiivisempaa tuokiota. Myös esitystapa, tiedotteen lukeminen paperilta luokan edessä, sai kritiikkiä, sillä se ei ole kaikkein motivoivin tapa. Ryhmäohjaajan pitäisi myös olla kunnolla perillä tiedottamisestaan asioista, jotta häneltä voisi kysyä lisätietoja. Myös henkilökohtaisempaa ohjausta kaivattiin, esim. jaksotodistuksen läpikäymistä yhdessä ryhmäohjaajan kanssa. Lisäksi sekä abiturienttien että toisen vuositasen opiskelijoiden vastauksissa tuli esille ehdotus, että asioita voisi olla kalvoilla, voitaisiin joskus tehdä muistiinpanoja ja ehkäpä joskus voitaisiin jakaa jopa moniste asioiden muistamisen helpottamiseksi.

Lopuksi opiskelijoille annettiin vielä mahdollisuus lähettää terveisiä ja toiveita kehittämisryhmälle. Palautteissa toivottiin mm., että opettajat tosiaan muistaisivat ilmoittaa asioista ja että tulisi varmistaa, että ryhmäohjaajien tiedot pitävät paikkansa. Tässäkin kohdassa joku mainitsi, että parempi ajankohta ryhmäohjaustuokiolle voisi olla vaikka maanantai-aamupäivä. Lisäksi tutor-toiminta sai hieman kritiikkiä, mutta sen suhteen on syytä huomauttaa, että tutor-toiminta on tuolloin ollut vasta alussa, joten sitä on keitetty eteenpäin, kuten opiskelija toiveenaan esittikin. Abiturienttien vastauksissa mainittiin, että ohjaus olisi voinut olla henkilökohtaisempaa. Esitettiin

myös ajatus, että tuokioista tulisi tehdä mielenkiintoisempia, jotta niihin myös aktiivisesti osallistuttaisiin. Lopuksi oli myös maininta, että ryhmäohjaajien tulisi tietää enemmän koulun eri oppiaineiden yleisistä asioista, joita opiskelijat voivat kysyä.

5 OPETTAJIEN NÄKÖKULMIA RYHMÄOHJAUKSEEN

Ennen ensimmäistä tapaamista, jonne kutsuttiin kaikki ne opettajat, jotka ovat ensi lukuvuonna (2005-2006) ryhmäohjaajia, katsoin aiheelliseksi kartoittaa, mitä he ajattelevat koulumme ryhmäohjauksesta ja mitä ajatuksia heillä on ryhmäohjausmateriaalin kehittämisestä. Kyselylomakkeita (Liite 2) jaettiin 18 opettajalle heidän postilokeroihinsa. Täytettyjä kyselylomakkeita palautettiin kahdeksan, joten vastausprosentti oli n. 44%. Lisäksi kävin myös joitakin keskusteluja aiheesta muutaman vastaajan kanssa. Itse en vastannut näihin kysymyksiin, vaikka toiminkin vielä tällä hetkellä ryhmäohjaajana.

TAULUKKO 5 Ryhmäohjauksen ongelmat

Mainitut teemat	Mainintojen lukumäärä
Ohjauksen laadun epätasaisuus ja riittämättömyys	3
Ajan puute	2
Henkilökohtaisten kontaktien vähyys	1
Tehoton puuttuminen poissaoloihin	1
Ryhmäohjaajien yhteistyön puute	1
Ei varsinaisia ongelmia	1

Lomakkeessa kysyttiin ensin, mitkä vastaajan mielestä olivat ryhmäohjauksen suurimmat ongelmat koulussamme siinä tilanteessa. Kaikki kahdeksan vastaajaa olivat vastanneet tähän kysymykseen. Yksi vastaaja katsoi, että varsinaisia ongelmia ei ryhmäohjauksessa ole, mutta hän kaipasi saman ”vuosiluokan” ryhmäohjaajien yhteistyötä. Vaikka koulumme opinto-oppaassa on määritelty, mitä asioita missäkin jaksossa pitäisi käsitellä minkäkin vuositasen opiskelijoiden kanssa, niin se ei ole välttämättä riittävä ohjeistus ryhmäohjaajan kannalta. Yksi vastaaja koki ryhmäohjaustuokion pituuden ongelmallisena, sillä 15 minuutissa ei ehdi käymään läpi kovin suuria teemoja, ainakaan kunnolla. Hän koki myös lyhyehköön käsittelyyn sopivien aiheiden keksimisen ongelmalliseksi. Kolme vastaajaa esitti huolensa siitä, että saavatko kaikki koulumme opiskelijat riittävää ja tasavertaista ohjausta. Ryhmäohjaajat kun eivät ole pitäneet sisällöltään täysin yhteneväisiä ryhmäohjauksia, lukuun ottamatta viikkotiedotteen lukemista. Ei liioin aina ole ollut takeita siitä, että tiedot esim. ylioppilaskirjoituksista olisivat menneet opiskelijoille samassa ja oikeassa muodossa.

Näin ryhmäohjaus on ehkä ollut liian riippuvaista yksittäisen ryhmäohjaajan halusta tai taidoista ohjata ryhmää, kuten yksi vastaajista totesi. Lisäksi yksi vastaaja oli sitä mieltä, että aineenopettajat saisivat tiedottaa tehokkaammin ryhmäohjaajalle opiskelijan selvittämättömistä poissaoloista, jotta potentiaaliset ongelmatilanteet eivät pääsisi kehittymään liian hankaliksi. Käytännössä nykyisin aineenopettajat kyllä tulevat hyvin nopeasti informoimaan sekä ryhmäohjaajia että opinto-ohjaajia, jos joku opiskelija on oudon paljon poissa tunneilta. Tässä asiassa on tapahtunut positiivista kehitystä, mutta varmasti voimme vielä tehostaa tätä lisää. Lisäksi ryhmäohjaajat tekevät jokaisessa jaksossa seurantaa, että montako kurssia kukin opiskelija on suorittanut, onko jollain liikaa nelosia ja kuinka monta tuntia kukin on ollut poissa jakson aikana. Tiedot kerätään lomakkeelle, joka toimitetaan rehtorille. Kysymykset käsitellään myös lyhyesti opettajankokouksessa. Huolestuttavilta tuntuvat asiat käsitellään vielä opiskelijahuoltotyöryhmässä, jossa päätetään mahdollisista

toimenpiteistä ja sovitaan, hoitaako asian rehtori, terveydenhoitaja, opinto-ohjaaja vai joku muu taho.

Lopuksi yksi vastaaja puki sanoiksi meidän kaikkien kokeman ja paljon puhutun ongelman siitä, ettei meillä ryhmäohjaajilla ole tarpeeksi aikaa saati sitten tiloja keskustella esim. yksittäisen opiskelijan kanssa hänen ongelmistaan. Tyypillistä on, että asioista puhutaan hätäisesti ja ylimalkaisesti. Lisäksi sama vastaaja näki tärkeänä ohjata opiskelijoita ”talon tavoille” sekä edesauttaa opiskelutekniikan ja motivaation positiivista kehitystä.

TAULUKKO 6 Ratkaisuehdotukset ryhmäohjauksen ongelmiin

Mainitut teemat	Mainintojen lukumäärä
Ohjausrunko	1
Yhteinen ryhmäohjausmateriaali	3
Opettajille työtilat	1
Luentosarjat	1
Apulaisrehtorin infotilaisuudet	1

Kysymyslomakkeen toisessa kohdassa vastaajilla oli mahdollisuus esittää ratkaisumallinsa mainitsemiinsa ongelmiin. Tähän kysymykseen vastasi viisi vastaajaa. He olivat yksimielisiä siitä, että on hyvä idea tehdä jo olemassa olevan ohjausrungon lisäksi yhteinen ryhmäohjausmateriaali. Perusteitakin tälle mielipiteelle esitettiin. Yksi vastaaja oli sitä mieltä, että tällä tavalla tulisi ensinnäkin yhdessä pohdittua, minä voisi olla järkevää, mikä taas ei. Yksi vastaaja toivoi, että opettajilla olisi omat työhuoneet tai vaihtoehtoisesti edes oppiainekohtaiset huoneet, joissa opiskelijoita voisi tavata. Lisäksi yksi vastaaja (apulaisrehtori itse) totesi, että apulaisrehtori voisi pitää säännöllisiä infotilaisuuksia, ehkä kerran kuussa, esim. kurssivalinnoista sekä ylioppilas-kirjoituksista. Ongelmana on vain sopivan tilan puute.

TAULUKKO 7 Toiveet kehitettävästä ryhmäohjausmateriaalista

Mainitut teemat	Mainintojen lukumäärä
Ohjeita ongelmatilanteisiin	1
Konkreettinen perusohjeisto	3
Helposti päivitettävissä ja kopioitavissa	1
Kullekin vuositason relevantit teemat	1
Ei toiveita	1

Kolmannessa kysymyksessä tiedusteltiin, oliko vastaajilla erityisiä toiveita kehitettävästä ryhmäohjausmateriaalista. Kysymykseen vastasi viisi ryhmäohjaajaa, joista yhden vastaus oli lyhyesti ”ei”. Yksi vastaaja totesi, että uutta ryhmäohjauksen oppikirjaa ei ainakaan tarvita, sillä saatavissa olevat kirjat ovat riittävän hyviä. Sama vastaaja ehdotti eräänlaista opiskelijan ”huoneentaulua”, johon opiskelija keräisi vinkkejä siitä, miten toimitaan erilaisissa ongelmatilanteissa. Lisäksi hän kaipasi selkeitä aikatakarajoja. Esim. abien kohdalla pitäisi tehdä selväksi, mihin mennessä 75 kurssia on oltava tehtynä. Säännöistä tulee myös pitää kiinni, ettei enää käy niin, että päivää ennen lakkiaisia otetaan vielä viimeinen puuttuva kurssisuoritus vastaan. Kaksi vastaajaa tyytyi toteamaan, että olisi hyvä saada aikaan riittävä, konkreettinen perusohjeisto, jonka sisällön tulisi olla ytimekästä sekä helposti päivitettävissä ja kopioitavissa. Yksi vastaaja käytti käsitettä monikäyttöinen ”rautalankamalli”, jossa käsiteltäisiin solmukohdat kuten ryhmäyttäminen, toisen vuoden valintojen tekemiseen

liittyvät kysymykset, ylioppilaskirjoituksiin liittyvät asiat sekä yleissivistykseen liittyvät asiat kuten koulun yhteisten juhlien järjestäminen ja miten niissä käyttäydytään.

TAULUKKO 8 Materiaalinkehittämisessä huomioitavat asiat

Mainitut teemat	Mainintojen lukumäärä
Ryhmäohjausta koskevat lait ja säädökset	1
Vastuukysymykset ohjauksessa	1
Tutorien rooli	1
Ryhmäohjaajien palaverit	1
Ryhmäohjaajien työn helpottaminen	1

Lopuksi ryhmäohjaajilla oli mahdollisuus mainita muuta mielestään mainitsemisen arvoista, joka tässä kehittämishankkeena tehtävässä projektissa olisi hyvä ottaa huomioon. Kaksi jätti vastaamatta tähän kysymykseen, yhdellä ei tullut mieleen mitään tässä vaiheessa ja yksi halusi saada tietää olemassa olevat säädökset koskien ryhmäohjausta ja sen kehittämisen vastuukysymyksiä ennen kuin suostuisi käytännössä tekemään mitään. Yksi vastaaja halusi, että tutoreita käytettäisiin nykyistä enemmän avuksi ensimmäisen vuosikurssin opiskelijoiden ohjauksessa. Yksi vastaaja esitti, että ”vuosikerran” ryhmäohjaajat voisivat pitää palavereja aina tarvittaessa. Lisäksi yksi vastaaja katsoi tarpeelliseksi korostaa, että valmisteltava materiaali helpottaa tulevaisuudessa kaikkien ryhmäohjaajien työtä. Kyse ei ole palkattomasta lisätyöstä, kuten joku on ohimennen sanonut, vaan se kuuluu ryhmäohjaajien tehtäviin.

6 RYHMÄOHJAUSMATERIAALIN KEHITTÄMINEN

6.1 Aloituspalaveri

Ryhmäohjausmateriaalin kehittämistyö yhteistyössä opettajien kanssa alkoi yhteisellä palaverilla, jossa aluksi käytiin läpi, mihin työnjako ja sisällöt ryhmäohjauksessa perustuvat. Tilaisuuteen oli nimenomaisesti kutsuttu ensi lukuvuonna (2005-2006) ryhmäohjaajina toimivat opettajat, joita on 20. Kaikki kutsutut eivät voineet saapua paikalle.

Materiaalin kehittämisestä keskustelun lähtökohdaksi otimme tässä vaiheessa myös kyselylomakkeet, jotka osa kutsutuista opettajista oli palauttanut. Keskustelun aiheiksi nousi monenlaisia kysymyksiä. Ensinnäkin koettiin tärkeäksi pohtia, mitä ryhmäohjaukselta ylipäätään halutaan. Tähän saakka keskeisimmässä roolissa on ollut asioista tiedottaminen, mutta pohdimme tiedottamisen hoitamista jatkossa pääsääntöisesti ilmoitustaulujen ja info-television avulla. Jatko-opintopaikoissa kun kukaan ei enää huolehdi siitä, että jokainen opiskelija tietää kaikista asioista, vaan opiskelijan on itse oltava aktiivinen ja lukea ilmoitustauluilla olevia tiedotteita. Siksi ohjattavien kasvattaminen omaehtoiseen toimintaan ja vastuunkantamiseen koettiin hyväksi yleistavoitteeksi kaikessa koulun toiminnassa.

Tärkeää on, että ryhmäohjaaja tietää, mikä opiskelijoiden tilanne on erityisesti opiskelujen, mutta osin myös muiden asioiden kuten henkisen hyvinvoinnin suhteen. Tästäkään syystä aikaa ei kannattaisi käyttää informaation jakamiseen, vaan kommunikaatioon opiskelijoiden kanssa. Keskustelimme myös jälleen kerran siitä, olisivatko ryhmäohjaajien suorittamat ”haastattelut” tarpeellisia. Joissain kouluissa on tällainen käytäntö, ja se onkin varmasti hyvä asia, kunhan se tapahtuu opinto-ohjaajan kanssa käytävän ohjauskeskustelun lisäksi, eikä sen sijaan. Nykyisillä aika- ja paikkaresursseillamme tämän toteuttaminen vain on hyvin hankalaa. Kuitenkin mahdollisuudeksi jää myös ohjattavien jututtaminen pienemmissä ryhmissä, mutta käytännössä tällaiseen toimintaan ei tuntunut olevan liiemmästi innostusta. Tosin näen tämän myös jonkin verran persoonakysymyksenä; toisille ohjaajille tällainen keskustelu olisi hyvinkin luontevaa, toiset ehkä kokevat tilanteen jotenkin hankalaksi tai epämiellyttäväksi. Yksi ohjaaja korostikin, että hänen mielestään ryhmäohjaaja on pikemminkin koulutuksen yleiskuvan antaja kuin ”henkilökohtainen psykologi”. Käyty keskustelu herättää kysymyksen ohjaajien oman ohjauskoulutuksen tarpeellisuudesta. Jotta ohjaustilanne on toimiva, pitää ohjaajan ja ohjattavan (tai ohjattavien) välille syntyä hyvä pedagoginen suhde. Tämä tarkoittaa persoonallista, spontaanisti syntyvää ohjaajan ja nuoren välistä suhdetta, jossa nuoresta välitetään sellaisena, kuin hän on. Olennaisen tärkeää on, että ohjaaja osaa mukautua kulloiseenkin ohjaustilanteeseen, kykenee aidosti kohtaamaan toisen persoonan ja pyrkii ymmärtämään nuoren kokemuksia. Hyvä ohjaaja on siis ”kanssatekijä ja mukanaeläjä”, vastuullinen aikuinen, joka kunnioittaa opiskelijoitaan. Hän pystyy omalla olemuksellaan ja toiminnallaan luomaan turvalliset, luotettavat puitteet nuoren kasvulle ja kehitykselle. (Syrjäläinen, Jyrhämä & Haverinen, 2004.)

Myös ryhmäohjaajien ja tutorien roolien ja työnjaon selkiyttämistä kaivattiin. Epäselvää oli, mihin tutor-toiminnalla pyritään. Eräs ohjaaja pohti, että onko olemassa riski, että tutoreiden mahdolliset ”ei-toivottavatkin” asenteet siirtyvät ohjattavalle ryhmälle. Toisaalta sivusimme keskustelussa lyhyesti myös, mikä on ryhmäohjaajien

omien asenteiden merkitys ohjaustilanteessa. Käytännössä kyseeseen voisi tulla lähinnä asenteet yksittäisiä opettajia tai oppiaineita kohtaan. Opiskelijoiden omat keskinäiset jutut ja "legendat" varmasti vaikuttavat joidenkin yksittäisten opiskelijoiden valintoihin, mutta ammattitaitoinen opettaja varmasti pyrkii pitämään mielipiteensä omana tietonaan, eikä yritä vaikuttaa opiskelijoihin - ainakaan negatiivisella tavalla.

Yksi ryhmänohjaajista hahmotteli kokoustilan taululle oman näkemyksensä käsillä olevasta kehitystyöstä. Taustalla on toisaalta sekä valtakunnallinen että koulukohtainen opetussuunnitelma, jotka sisältävät sekä ohjauksen kokonaissuunnitelman että sängen kokonaisvaltaisen työnjakosuunnitelman. Nämä toimivat pohjana sekä ryhmäohjaustoiminnalle että sen sisällöille. Keskeisiksi teemoiksi hahmotelmassa nostettiin opetussuunnitelman sisältämät aihekokonaisuudet, Suomen koulutusjärjestelmä, koulumme käytänteet, opiskelunohjaus, opiskelijoiden motivointi sekä erilaiset kasvatusteemat. Ohjaajan rooliksi määriteltiin välittävä aikuinen. Tätä mallia pidettiin yleisesti järkevänä lähtökohtana pohdittaessa ryhmäohjausmateriaalin kehittämistä, vaikkakin heti seuraavissa pienryhmäkokouksissa totesimme, että opetussuunnitelman sisältämät aihekokonaisuudet eivät ole helposti sovellettavissa tehtävään materiaaliin, vaan ne huomioidaan lähinnä eri oppiaineiden yhteydessä.

Todella tärkeäksi asiaksi koettiin sen miettiminen, mihin ryhmänohjaajien kompetenssi oikeasti riittää. Opiskelijoiden vastaukset ryhmäohjaustuokioiden sisältötoiveiden osalta nimittäin paljastavat sen, että he haluaisivat tietään niin monista ja toisaalta niin spesifeistäkin asioista, että ne kuuluvat pikemminkin opinto-ohjaajien kuin ryhmäohjaajien vastuualueisiin. Tähän ryhmäohjaajat reagoivat hyvin voimakkaasti. Heiltä ei voida edellyttää, että he esim. olisivat vuosittain hyvin perehtyneitä jatko-opiskelupaikkojen pääsyvaatimuksiin. Niinpä ryhmäohjauksessa käsiteltäviksi teemoiksi tässä vaiheessa valittiin mm. yleissivistys, yo-tutkinnon merkitys, työelämän muutokset, tasa-arvokysymykset sekä kielenhallinnan merkityksen korostaminen. Palaverissa sovittiin, että opinto-ohjaajat vastaavat jatkokoulutukseen liittyvien, yleisluonteisten esitysten tekemisestä osaksi ryhmäohjausmateriaalia.

6.2 Ryhmäohjausmateriaalin sisällön kehitystyö

Ryhmänohjaajien ja toisen vuoden opiskelijoiden kyselyvastausten sekä palaverissa käytyjen keskustelujen pohjalta päädyimme temaattiseen ratkaisuun kehitettävän materiaalin sisällön suhteen. Ensimmäisen vuoden aikana ryhmäohjauksessa käsiteltävä materiaali sisältää ensisijaisesti aineistoa, jolla pyritään sosiaalistamaan uudet lukiolaiset koulumme kulttuuriin ja käytänteisiin. Niinpä materiaalin pääsisällöiksi valikoituivat *opiskelutekniikka*, *stressinhallinta*, *ylioppilaskirjoitukset*, *kansainvälisyys ja nuorisovaihto* sekä koulumme erilaiset *säännöt*. Osin asioita käsitellään lyhyen informatiivisesti ja ryhmäohjaajajohtoisesti kalvojen tai monisteiden avulla. Tällaisia teemoja ovat mm. stressiin liittyvä perustietous, opiskelijan "huoneentaulu", koulumme pelastussuunnitelma sekä "miten valmistautua koeviikkoon. (Liite 3) Tällaisen lähestymistavan valinta selittyy pitkälti tällä hetkellä kovin lyhyellä ohjaustuokiolla. Lisäksi materiaalissa on tehtävä, jossa opiskelijan tehtävänä on miettiä, miten hän toimii ryhmässä. (Liite 4)

Tulimme kehitystyöryhmässä siihen lopputulokseen, että mitään kovin laajaa tehtäviin perustuvaa materiaalia emme vielä tässä vaiheessa voi tehdä, sillä muutoin opiskelijoille pitäisi antaa usein tehtäviä "läksyksi". Toisaalta päädyimme myös tähän

ratkaisuun muutamissa teemoissa, koskien erityisesti kansainvälisyys- ja nuorisovaihtoteemaa, johon laadittiin tehtävät, joihin vastaukset haetaan itse kotona internetistä (Liite 5). Niinikään koulumme perussääntöjen läpikäymiseksi laadittiin kysymyssarja, johon vastaaminen onnistuu perehtymällä opinto-oppaassa olevaan aineistoon. Kokemus kun on osoittanut, että opiskelijat kovin harvoin osaavat tai viitsivät hakea vastausta kysymyksiinsä opinto-oppaasta, vaikka sieltä löytyykin vastaukset kymmeniin keskeisiin opiskelua koskeviin kysymyksiin. Siksi työryhmä katsoi, että on perusteltua ohjata opiskelijat tehtävien välityksellä tutustumaan opinto-oppaan sisältöihin, jotta se tulisi tutuksi ohjeellisena käsikirjana.

Myös ylioppilaskirjoituksista puhuminen on välttämätöntä jo ensimmäisen opiskeluvuoden aikana - ja silloinkin jo hyvin varhaisessa vaiheessa -, sillä kirjoitussuunnitelmat väistämättä vaikuttavat toisen opiskeluvuoden kurssivalintoihin. Tässä vaiheessa on kuitenkin syytä pyrkiä käsittelemään ko. aihetta tavalla, joka ei turhaan aiheuta opiskelijoille paljon ylimääräistä stressiä. Toisaalta jos näitä asioita ei mieti ajoissa, niin stressin aiheutta on myöhemmin kaksin verroin. Siksi varovainen alustus aiheesta on perusteltua. Lisäksi aihetta käsitellään luonnollisesti myös opinto-ohjaajan kanssa käydyissä ohjauskeskusteluissa, joissa opiskelijat saavat pohtia ääneen omia vaihtoehtojaan ja valintojaan.

Toisen vuosikurssin ryhmäohjausmateriaalin sisällössä painopistealueita ovat ylioppilaskirjoituksiin liittyvä asiat sekä erilaiset teemakeskustelut. *Ylioppilaskirjoituksia* lähestytään sekä informatiivisesta että tehtävänäkökulmasta. Tehtävä koskee hajautussuunnitelmia. Tämä on syytä tehdä jo lukuvuoden ensimmäisellä puoliskolla, sillä ensimmäiset ylioppilastutkinnon hajauttajat aloittavat kirjoituksensa jo toisen lukuvuoden keväällä osallistuessaan ylimääräisten lyhyiden kielten kuten espanjan ja italian kokeisiin. Myös kompensatiomahdollisuudesta (eli mahdollisuudesta saada ylioppilastutkintotodistus, vaikka olisikin saanut hylätyn yhdessä pakollisessa kokeessa) on hyvä puhua, sillä se voi vähentää niiden opiskelijoiden stressiä, joilla on suuria ongelmia pakollisena kirjoitettavan aineen kohdalla. Kompensaation laskentakaava on hyvä käydä konkreettisesti läpi, jotta yhteenlaskettujen puoltoäänten määrä ja niiden korvaavuus suhteessa hylätyn arvosanan eri tasoihin tulee selväksi.

Toinen keskeinen ohjausidea on siis erilaisten *teemakeskustelujen* käyminen. Tässäkin tosin on rajoittavana tekijänä ohjaustuokion lyhyys, mutta ehkä idea on kehityskykyinen siinäkin vaiheessa, jos ohjaustuokiot pitenevät jossain vaiheessa. Keskustelujen kaksi suurta teemaa ovat aikuisuus - vastuullisuus sekä nykyaikainen työelämä. Näiden alle mietittiin keskusteluaiheita. Aikuisuus - vastuullisuus -teeman alle tulivat seuraavat keskusteluaiheet: *kotoa pois?*, *raha-asiat*, *opiskelu ja työ*, *seurustelu ja perheen perustaminen*, *terve elämä (päähteet)*, *kuluttaminen ja kestävä kehitys*, *suvaitsevaisuus (mm. ihmisoikeudet)* sekä *ammatti ja työ*. Nykyaikainen työelämä otsakkeen alle keskusteluaiheiksi määriteltiin *työelämän luonne eli pätkätyöt - työttömyys*, *kansainvälistyminen*, *kielitaitovaatimukset*, *sosiaaliset taidot*, *tietotekniset taidot*, *elinikäinen oppiminen*, *perheen ja työn yhdistäminen*, *palkkaus -> tulospalkkaus* sekä *ammattiyhdistystoiminta*.

Keskusteluteemoja on tarkoitus käsitellä suhteellisen yleisellä tasolla. Avuksi keskustelujen läpiviemiseen ryhmäohjaajille annetaan esim. internetosoitteita, joista he voivat hakea aina ajankohtaisia tilastotietoja esim. alkoholin käyttöön ja siihen liittyviin ongelmiin tai vaikkapa aborttiin liittyen. Materiaaliin ei vielä tehty valmiita keskustelukysymyksiä, mutta todennäköisesti materiaali täydentyy joskus siltäkin osin.

Kolmas aihepiiri, joka liitetään toista vuotta opiskelevien ryhmäohjaukseen, on muuhun opinto-ohjaukseen liittyvät asiat. Materiaaliin liitettiin muutamia opiskelijoiden *itsetuntemusta koskevia tehtäviä*, jotka voidaan teettää ryhmäohjauksessa, mutta joita käytännössä hyödynnetään opinto-ohjaajan kanssa käytävissä ohjauskeskusteluissa. Tällaisen tehtävät ovat hyvin hedelmällisiä keskusteltaessa opiskelijan tulevaisuuteen liittyvistä ajatuksista ja odotuksista. Lisäksi materiaalissa on mukana lyhyehkö selvitys *Suomen koulutusjärjestelmän* tarjoamista vaihtoehtoista lukion jälkeen. Vaihtoehtoja on esitetty kaaviona, mutta lisäksi niistä on olemassa lyhyehköt tekstimuotoiset esitykset. Tarkoituksena on pitää ryhmäohjauksessa tapahtuva informaatio suppeahkona, sillä ryhmäohjaajilla ei ole valmiuksia käsitellä opiskeluvaihtoehtoja kovin syvällisesti. Se taas on opinto-ohjaajien vastuulla. Kuitenkin on perusteltua antaa opiskelijoille jonkinlainen kokonaiskuva, jonka pohjalta he voivat hahmotella omia vaihtoehtojaan. Joku esim. saattaa mieluummin mennä ylioppilaaksi tultuaan ensin vuodeksi töihin ulkomaille ja hankkia itselleen sitten oppisopimuspaikan ja hakea vuosia myöhemmin jatkamaan opintojaan ammattikorkeakouluun. Toinen taas haluaa ehkä mieluummin suoraan lukion jälkeen ammattikorkeakouluun, kolmas taas yliopistoon jne. Pääasia on, että opiskelijat ymmärtävät, että heillä on olemassa erilaisia vaihtoehtoja.

Abivuoden ryhmäohjauksessa painottuvat ylioppilaskirjoitukset ja niihin valmistautuminen. Ylioppilaskirjoituksiin valmistautumisen osalta materiaaliin tehtiin ohjeet, miten opiskelijat voivat laatia itselleen *lukusuunnitelman*, jonka avulla penkkareiden ja kirjoitusten alkamiseen jäävän lukuajan voisi käyttää optimaalisesti hyväkseen. Olennaista suunnitelmassa on työnteon ja levon vuorottelu. Käsiteltävänä aiheena ovat myös lukujakson aikana pidettävät *tentit*: mitä ne ovat ja mitä hyötyä niihin osallistumisesta voi olla. Olennainen käsiteltävä kysymys on myös, miten *päättöarvosanat* määräytyvät. Se asia käsitellään yksinkertaisesti kalvopohjan avulla, sillä ko. asia löytyy kyllä myös opinto-oppaasta. Kuitenkin asiat menevät paremmin perille, kun joku varta vasten selittää asian. Päättöarvosanojen muodostuminen sekä se, miten määrittäytyä, tuleeko päättötodistukseen arvosana vai suoritusmerkintä, ovat kuitenkin tärkeitä asioita. Jokainen päättötodistuksessa oleva arvosana vaikuttaa keskiarvoon, jota puolestaan voidaan katsoa jatko-opintopaikkaa haettaessa. Näin opiskelija voi tietyillä valinnoillaan (esim. ottaako huonosti menneestä yhden kurssin laajuisesta oppimäärästä todistukseensa suoritusmerkinnän vai arvosanan) vaikuttaa keskiarvonsa määrittymiseen ja näin esim. hakuvaiheen alkupistemääränsä muodostumiseen ja osaltaan jopa myös opiskelupaikan saamiseen tai saamatta jäämiseen.

Myös ylioppilaskirjoitusten yleisiä sääntöjä on hyvä käydä läpi ja kertailla. Tätä tarkoitusta varten ryhmäohjausmateriaaliin kehiteltiin tehtäviä esim. kompensatiomahdollisuuksista sekä siitä, miten pitää toimia, jos ei sairauden takia voi osallistua kirjoituksiin. Vastauksia keskeisiin kysymyksiin on tarkoitus hakea ylioppilaskirjoituksia käsitteleviltä nettisivuilta osoitteesta <http://www.ylioppilastutkinto.fi> ja osin vastaukset löytyvät myös opinto-oppaasta. Lisäksi materiaaliin liitettiin monistettavaksi linkkilista, jossa on kaikkien korkeakoulujen nettiosoitteet. Samainen linkkilista löytyy koulumme kotisivujen opo-sivustolta.

7 POHDINTAA

Nyt syksyllä 2005 Forssan yhteislyseon ryhmäohjausmateriaalin kehittämistyö on saavuttanut ensimmäisen etappinsa: sen ensimmäinen versio on kopioitu ja laitettu kansioihin odottamaan lukuvuoden alkua ja uusia ryhmäohjaustuokioita. Materiaalia on syntynyt eniten ensimmäisen vuosikurssin opiskelijoita varten, mikä on luonnollista, sillä jo pelkkä koulun käytänteisiin perehdyttäminen on useamman sivun asia materiaalissa. Toisen vuositason materiaalin määrä kasvaa varmasti tulevaisuudessa, kun ryhmäohjaajat alkavat laatia valmiita keskustelukysymyksiä sekä hakevat ja muokkaavat tarvitsemaansa taustamateriaalia. Lisäksi erilaiset arkipäivän tapahtumat ja ajankohtaiset asiat varmasti nousevat mukaan niin ryhmäohjaushetkiin kuin materiaaliinkin.

Kaikkein vähiten materiaalia syntyi abeja varten, mutta toisaalta se on ymmärrettävää. Heidän elämänsä pyöri pitkälti ylioppilaskirjoitusten ja tulevaisuuden suunnitelmien parissa, ja ryhmäohjauskertoja on vähän. Lisäksi he käyivät monia abivuoteen liittyviä kysymyksiä läpi jo ensimmäisen ja toisen vuoden aikana. Tiedot kertyvät ja tarkentuvat vähitellen. Materiaalin tulee elää opiskelijoiden maailman ja siinä tapahtuvien muutosten mukaan.

Itse kehittämisprosessi sujui varsin hyvin, vaikka kaikki kollegat eivät siihen osallistuneetkaan. Toivottavasti saamme heidätkin mukaan kehittämään materiaalia. Toisaalta huomasin myös omalta osaltani alussa varsin tyyppillisen toimintatutkimuksen tekijän dilemman, kun vedin hanketta oman koulun työntekijänä. Positiivinen suhtautuminen tehtävään ei ollut kaikille itsestäänselvyys. Koulu työyhteisönä koostuu monen alan eksperteistä, jotka ovat periaatteessa hyvin autonomisia ja tasa-arvoisia työssään. Kun yksi kollegoista ottaa projektissa asiantuntijan roolin, eivät kaikki kollegat välttämättä pidä siitä. Tällaisen projektin läpivieminen on kuitenkin tiimityötä, joten on tärkeää, että kaikki sitoutuvat työskentelemään yhteisen tavoitteen saavuttamiseksi. Valtaosa kollegoistani koki ryhmäohjausmateriaalin kehittämisen tärkeäksi ja sitoutui työhön hyvin.

Haasteena jatkossa on varmistaa, ettei kehitysprosessi jää tähän. Siinä oma roolini opinto-ohjaajana on keskeinen, sillä vastaan osaltani koulumme ohjaus-käytäntöjen kehittämisestä. Jo pelkästään se, että valitsin kehittämishankkeen aiheeksi ryhmäohjausmateriaalin tuottamisen yhdessä ryhmäohjaajien kanssa, nosti ohjauksen selvemmin keskustelun ja pohdinnan aiheeksi koulussamme. Pohdimme yhdessä rehtorin kanssa, miten ryhmäohjausta saataisiin tehostettua. Materiaalin lisäksi ehdotin vuositason vastaavien ryhmäohjaajien nimittämistä. Joissakin kouluissa tällaisia jo on ja hyöty on ilmeinen: on joku, joka koordinoi ryhmäohjausta. Niinpä tästä syksystä lähtien koulussamme on nimetty kullekin kolmelle vuositasolle vastaava ryhmäohjaaja, jonka tehtävänä on koota yhteen kollegansa ja keskustella, mitä asioita ryhmäohjauksessa kulloinkin käsitellään, vaikka heitä osaltaan sitookin ohjauksen opetussuunnitelmaan sisällytetty ohjausrunko, jossa on määritelty joidenkin käsiteltävien asiakokonaisuuksien ajankohdat. Tämä on välttämätöntä, jotta esim. ainevalintoihin ja ylioppilaskirjoituksiin tarvittavat tiedot ovat kaikilla oikealla hetkellä.

Ongelmaksemme jää edelleen aivan liian lyhyt aika ryhmäohjaukseen, 15 minuuttia. Tällä hetkellä näyttäisi siltä, että ajankäyttö on osin sidottuna siihen kysymykseen, siirrymmekö 75 minuutin oppitunteihin vai teemmekö ehkä joitain muita muutoksia jossain vaiheessa. Ohjauksen toimivuuden kannalta ajan pidentäminen olisi

välttämätöntä. On aika vaikeaa kuvitella, että ryhmissä voitaisiin käydä vähänkään syvällisempiä keskusteluja mistään aiheesta, kun kaikilla tuntuu olevan kiire muualle.

Lisäksi ryhmän turvallisuuden kehittymistä voisimme pohtia jatkossa enemmänkin. Osin siihen voidaan tietenkään vaikuttaa työmuotovalinnoilla, mutta toisaalta ohjaajan persoonan vaikutustakaan ei voi ohittaa. Siihen onkin sitten vaikeampi vaikuttaa ulkoa käsin. Siksi olisikin tärkeää, että ryhmäohjaajienkin olisi joskus mahdollista saada jonkinlaista koulutusta ja tilaisuuksia itsetuntemuksensa ja kommunikaatiotaitojensa vahvistamiseksi. Se antaa myös lisää itseluottamusta ja vahvistaa uskallusta joskus jättää ulkoiset puheenaiheet sikseen ja puhua vaikkapa omista kokemuksistaan, tunteistaan ja ajatuksistaan - siis olla esimerkkinä ryhmän jäsenille.

Myös ryhmäyttämistaidot ovat sellaisia, että niitä ei välttämättä ihan kaikilla ryhmäohjaajilla ole. Vaikka tutorit ryhmäyttävät vastuuryhmiään ensimmäisinä kouluviikkoina, ryhmäohjaajankin pitäisi osallistua siihen jossain muodossa. Toisaalta on syytä välttää liiallista leikkien ja tehtävien käyttöä, jolloin niillä ei enää ole haluttua vaikutusta, mutta toisaalta se, että oma ohjaajakin on mukana esim. jossain hassussa jutussa, tuo hänet lähemmäs ryhmän jäseniä "yhtenä meistä". Ohjaaja voisi edes joskus "heittäytyä mukaan". Jos ohjaaja edellyttää ohjattaviltaan rohkeutta ja rajojen etsimistä, olisi hänen itsekin kyettävä siihen kohtuullisessa määrin.

Tätä kirjoitettaessa on jo uusi lukuvuosi alkanut. Ryhmäohjausmateriaali on otettu käyttöön, sitä on jo muokattu ja siihen on myös lisätty uusia asioita. Materiaalinkehitystyö näyttää aktivoivan ryhmäohjaajia arvioimaan omaa toimintaansa sekä hakemaan uusia ratkaisuja. Ohjauksesta ollaan kiinnostuneita uudella tavalla, mikä on erinomaisen hieno asia. Teemme entistä määrätietoisemmin työtä opiskelijoiden pärjäämisen ja hyvinvoinnin eteen, ja koulumme ohjausjärjestelmän kehitystyö jatkuu positiivisissa merkeissä edelleen.

LÄHTEET

- Aalto, M. 2000. Ryppäästä ryhmäksi. Ryttylä: My Generation.
- Eskola, J. 1999. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. (3. painos) Tampere: Vastapaino.
- Davis, T. 2005. Exploring School Counseling: Professional Practices and Perspectives. New York: Lahaska Press.
- Greenberg, J. & Baron, R. 2000. Behavior in Organizations. (7th ed.) Upper Saddle River, New Jersey: Prentice Hall.
- Heikkinen, H. 2001. Toimintatutkimus - toiminnan ja ajattelun taitoa. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I: Metodien valinta ja aineistonkeruu. Chydenius-instituutin julkaisuja 2/2001.
- Lahikainen, A. & Pirttilä-Backman, A-M. 1996. Sosiaalipsykologian perusteet. Helsinki: Otava.
- Niemistö, R. 1998. Ryhmän luovuus ja kehitysehdot. (2.painos) Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.
- Peavy, R. V. 1999. Sosiodynaaminen ohjaus: konstruktivistinen näkökulma 21. vuosisadan ohjaustyöhön. Suomentaja Petri Auvinen. Helsinki: Psykologien kustannus.
- Ruponen, R., Nummenmaa A. R. & Koivuluhta M. 2000. Ryhmäohjaus muutoksen mahdollisuuden maisemana. Teoksessa J. Onnismaa, H. Pasanen & T. Spangar (toim.) Ohjaus ammattina ja tieteenalana 1: Ohjauksen lähestymistavat ja ohjaustutkimus. Jyväskylä: PS-kustannus, 162-182.
- Syrjälä, L. 1995. Toimintatutkimus ja opettajan ammatillinen kasvu. Teoksessa L. Syrjälä, S. Ahonen, E. Syrjäläinen & S. Saari. Laadullisen tutkimuksen työtapoja. (2. painos) Helsinki: Kirjayhtymä, 25-55.
- Syrjäläinen, E., Jyrhämä, R. & Haverinen, L. 2004. Praktikumikäsikirja [online]. [päivitetty lokakuu 2004]. [viitattu 24.9.2005]. Helsingin yliopiston soveltavan kasvatustieteen laitos. Studia Paedagogica 33. Saatavilla [www-muodossa: <URL:http://www.helsinki.fi/behav/prkatikumikasikirja/luku1/sisalto1.htm>](http://www.helsinki.fi/behav/prkatikumikasikirja/luku1/sisalto1.htm)

LIITTEET

Liite 1

Kysely opiskelijoille

Opo-opintoihini kuuluu laajahko kehittämishanke. Haluaisin tehdä jotain, josta olisi konkreettista hyötyä koulumme opiskelijoille ja opettajille. Siksi valitsin aiheeksi ryhmäohjausmateriaalin kehittämisen. Tarvitsen siihen teidänkin apuanne, joten vastaisitko ystävällisesti oheisiin kysymyksiin, KIITOS!

t. Sari Wälmä

- 1) Mitä asioista - näin jälkikäteen ajatellen - ryhmäohjauksessa olisi pitänyt mielestäsi käsitellä ensimmäisen vuoden aikana?

- 2) Mitä haluaisit, että ryhmäohjauksessa käsiteltäisiin nyt toisena vuotena (esim. tarkemmin yo-kirjoituksista, tenteistä yms.)

- 3) Mitä oletat, että kaipaisit ryhmäohjaukselta abivuotenesi?

- 4) Minkälaisia ryhmäohjaustuokioiden ylipäättään pitäisi mielestäsi olla, jotta niistä olisi teille hyötyä?

- 5) Onko sinulla muuta asiaa / toiveita kehittämisryhmälle?

Liite 2

Kysely ryhmäohjaajille

1. Mitkä ovat mielestäsi ryhmäohjauksen suurimmat ongelmat nykyisin koulussamme?
2. Onko sinulla ratkaisuehdotuksia mainitsemiisi ongelmiin?
3. Onko sinulla jotain erityisiä toiveita liittyen kehitettävään ryhmäohjausmateriaaliin?
4. Muuta mainitsemisen arvoista, joka olisi hyvä ottaa huomioon nyt alkavassa projektissa?

Liite 3

Miten valmistautua koeviikkoon?

- **vaikuta koeviikkojen ohjelmaan jo silloin, kun teet opinto-ohjelmaasi ja valitset kursseja jaksoihin**
⇒ **valitse taito- ja taideaineita sekä soveltavia kursseja, jos haluat keventää koeviikon ohjelmaa**
- **jokaisella koeviikolla on erilainen koemäärä, joten suunnittele jo jakson alussa aikataulu, miten opiskelet**
⇒ **ei riitä, että opiskelet vain koeviikolla**
- **laadi koeviikon jokaiselle päivälle opiskeluaikataulu: kirjaa taulukkoon, milloin heräät, milloin olet koulussa, milloin syöt ja pidät vapaa-aikaa (muista erityisesti liikunta ja ulkoilu), milloin opiskelet ja mihin aikaan menet nukkumaan**
⇒ **pidä kiinni aikataulustasi!**
- **huolehdi, että olet palauttanut vaaditut kurssityöt jo ennen koeviikon alkua**
⇒ **keskity koeviikolla kurssikokeisiin**
⇒ **kurssitöiden ajoissa kunnolla tekeminen on jo kokeeseen valmistautumista**

Liite 4

Arviointikysymyksiä ryhmässä toimimiseen

- 1. Oletko mielestäsi aktiivinen ja organisoitko mielelläsi saamasi yhteiset tehtävät?**
- 2. Koetko yhteisten asioiden (esim. oppituntien ryhmätyöt, projektit, yhteiset juhlat, teemapäivät) hoitamisen sinulle tärkeäksi vai ovatko ne sinusta yhdentekeviä? Perustele näkemyksesi.**
- 3. Onko sinulla tapana jättäytyä pois yhteisistä tehtävistä esim. keksimällä tekosytä tai järjestämällä muita menoja samaan aikaan? Miksi?**
- 4. Onko sinulla mielestäsi vastuuta siitä, minkälainen ilmapiiri oppitunneilla on? Miten koet voivasi vaikuttaa siihen omalla toiminnallasi?**

Liite 5

TIEDONHAKUTEHTÄVÄ KANSAINVÄLISTYMISESTÄ JA NUORISOVAIHTO-OHJELMISTA

1. Tutki valintaoppaasta ja/tai lyseon nettisivujen oppiaineet-kohdasta, mitä kansainvälistymistilaisuuksia oma koulumme tarjoaa. Tutustu myös yhteistyökoulut-linkkiin.
2. Etsi koulumme sivuilta seuraavat OPO-linkit: **www.maailmalle.net** sekä **www.alli.fi/nuorisovaihto** ja selvitä,
 - a) miksi yleensä kannattaisi lähteä ulkomaille opiskelemaan tai töihin
 - b) mitä mahdollisuuksia lukiolaisella on – entä yo-tutkinnon suorittamisen jälkeen
 - c) mitä tehdä, kun tietty ala, maa tai kielitaidon hankkiminen yleensä kiinnostaa
 - d) mitä tehdä, jos haluaakin parantaa maailmaa
 - e) miten tämän kaiken voi rahoittaa
 - f) miten pääsee aupairiksi tai vapaaehtoistyöhön.
3. Valitse sinua kiinnostava vaihto-ohjelma sekä 'tilaa' ja täytä hakupaperit kokeeksi.
4. Etsi vielä oikotie CIMOn linkkilistoihin. Löydät sieltä paljon hyödyllistä tietoa.
5. Keskustele lopuksi parisi tai ryhmäsi kanssa, mitä opitte äsken ja miten voitte hyödyntää oppimaanne jatkossa.